

Min mormors historia

Min mormors historia

Birgitta Stenberg

Märta Tikkanen

Agneta Pleijel

Katarina Mazetti

Bodil Malmsten

Inger Frimansson

Maria Ernestam

Mian Lodalen

Zinat Pirzadeh

Åsa Linderborg

Emma Hamberg

Maria Sveland

Forum

Bokförlaget Forum, Box 70321, 107 23 Stockholm
www.forum.se

Copyright © 2009

Omslagsbild

Omslagsdesign

Satt hos Ljungbergs sätteri, Köping
med Bembo Std 11/14

Tryckt 2009 hos

ISBN 978-91-37-13383-6

Birgitta Stenberg: *Alma*

Märta Tikkanen: *Emma Eleonora*

Agneta Pleijel: *Eld och luft. Minnen av mormor*

Katarina Mazetti: *Klara och Cecilia.
Karlskrona för 100 år sedan*

Bodil Malmsten: *Tiotusen tecken om
min mormor – mamma*

Inger Frimansson: *Karin Emilia Nilsson*

Maria Ernestam: *Elsie Svea*

Mian Lodalen: *Hej, mormor Elin!*

Zinat Pirzadeh: *Sagan om mormor*

Åsa Linderborg: *Vera Rolander*

Emma Hamberg: *Mormor Inga-Britta*

Maria Sveland: *Karin Larsson*

KYRKAN ÄR LJUS, vädret vackert. Färgglada tulpaner, sådana som vi vet att du tycker om. Tyckte om, det är svårt med tempus just nu, och vem vet om du inte är närvarande. För jag ser kaninen som sitter på gräsmattan utanför fönstret och tittar in på herrarna som står vid kistan.

Aldrig har jag sett en kyrka så full av stiliga män. En av dem berättar om hur han som liten grabb fick följa med mamma till frisören och att han stod där stum och beundrade den vackra damfrisörska som var du. ”Men sedan blev vi vänner, Elsie. Och det var alltid så trevligt med dig, Elsie.”

Nog är det du som sitter där ute, mormor. Jesus och det kyrkliga var ingenting för dig och reinkarnation tror jag aldrig du funderade på. Men din mamma var en klok gumma som spådde i kaffesump och lät rottra dig som spädbarn. Du fick fara i ett lakan fram och tillbaka under ett träd för att få kraft, och kanske var det därför som du blev nittiofyra år och du i denna stund iakttar din egen begravning och njuter av de karlar som hyllar dig och ditt glada humör.

Du gjorde faktiskt allt som gick att göra för att få vara

med när det var roligt.

Själv har jag sjungit ”Ovan regnbågen”. Jag vet att du tyckte om både Judy Garland och Kar de Mumma, som skrivit den svenska texten. Sång och dans, vackra kläder och frisyrrer, fest och tjosan och in med dammtussarna under mattan, det tänker jag på så att rösten bryts på de höga tonerna. Du var en annorlunda mormor och du var stolt över det. Lika stolt som du var över mig, ända sedan jag var liten.

Du föddes 1910 i Sollefteå, yngst av fyra syskon, och det vi fick höra från barndomen var fragmentariskt. Hur var din pappa?, undrade jag och fick veta att du inte kände honom, för han dog när du var ung. Pusselbitarna fick jag hämta hos andra, att han rest till Amerika med en kusin, skilt sig från henne, kommit tillbaka till Norrland, öppnat handelsbod och gift om sig med det vackra biträde som skulle bli din mamma. De byggde upp en välmående affärsverksamhet tills Krügerkraschen kom och allt förlorades. Dags för gröt till lunch och för dig och dina syskon att klara sig själva.

Du påstod att du fick slåss om skolböckerna och aldrig fick ha dem i fred och att det bara fanns ett par skor som du måste dela med din syster. Gå du som har laddor var en ständig ursäkt för att det inte blev mer än sex år i folkskolan. Dum var du definitivt inte men hade förmodligen ingen lust att ägna dig åt sådant som var tråkigt och besvärligt. Ett kort tag sålde du sill i trappuppgångar, men sedan började du som femtonåring att springa ärenden åt frisören. Två år senare ringde du och frågade om du fick börja som elev. ”Jag lät så energisk, så de sa ja på en gång.”

Jag intervjuade dig för Frisörtidningen. Du var mäktigt stolt och berättade om hur de satte upp en fläta på väggen för att du skulle lära dig tångondulering, att skapa lockar med varm tång. Du fick blöta flätan och värma tången och locka om

och om igen så att du brände fingrarna. Strax därpå blev det modernt med shingel, de långa håren fick konkurrens och lockarna for för saxen. ”På den tiden var de stora, nu ser jag ju hur de arbetar med små saxar”, kommenterade du. Jag tänkte att det är få förunnat att alltid tycka om sitt arbete och att aldrig tröttna på att lära sig mer. Du hade en sällsynt förmåga att ta till dig det nya och tycka att det där är ju ”lite tjusigt”. En hunger och lust på livet som gjorde det enkelt och roligt för mig, som barnbarn, att vara med dig.

Jag fingrar på näsduken i handen som jag fick av dig till konfirmationen, brysselspetsar, vita broderier, och jag vill inte tänka på hur tomt det kommer att bli. Tänker i stället på första besöken i Sollefteå, minnesflagor, enstaka meningar. Där fanns en svart pudel och en salong, där flickorna tvättade mitt hår och lade upp det på papiljotter så att jag fick lockar som jag inte ville gå och lägga mig med. ”Jag får väl nya i morgon, mormor?”

Damfriseringen, en spännande ny värld, doften av schampo och permanentväschor, flickor som tvättade hår och lät mig leka med gamla brudslöjor. Så gick vi hem och jag fick en av dina aftonklänningar, violett och precis som Askungen i nyköpta serietidningen. Så blev jag magisk, och du någon som kunde göra allting möjligt.

Då var du väletablerad i staden men det var du inte från början. Lättsam, sa vännerna, lätt på foten skulle några ha snipit, och så gick det som det gick och som tjugotvåring blev du med barn och fick åka till Stockholm för förlösning och giftermål. När du kom tillbaka skulle det flyttas ihop och levas familjeliv och framför allt behövdes det pengar. Så du skaffade en torkhuv och startade salong i ett av rummen i lägenheten.

”Det där kommer du aldrig att klara”, lär maken ha sagt.

”Så du förstår väl att det inte gick”, förklarade du. Det blev skilsmässa bara några år senare, en smärre skandal på trettio-talet. Men enligt dig fick du stöd av din mamma, som också tyckte att det där, det gick ju inte an. Samma mamma som sedan tog hand om dottern när du arbetade på salongen. Dottern, min mamma, som växte upp i ett kvinnokollektiv, en röra av mormor, mamma, mostrar och flickorna på salongen. Det gjorde henne orädd och stark. Hon klädde upp pojkarna på gården, särskilt när de pratade om pappor, och fick tidigt höra att hon som kvinna skulle skaffa sig ett yrke. Gärna på posten, för ”statens kaka är liten men säker”. Självt älskade du frisöryrket, arbetade från tidigt till sent, stod i salongen till dagen före julafton, sov ut på morgonen och lät andra sköta julottan. Dålig mor eller företagsam yrkeskvinna? Både och, skulle många ha sagt. En sak är klar, att du var före din tid. Det har alltid utmanat och provocerat.

Det sladdrades och tisslades när överstinnor och doktorinnor tyckte att Elsie hårfrisörska inte var det mest rekorderliga fruntimret i stan. Ändå fanns där respekt för salongen, City Damfrisering, som skulle bli Sollefteås största, med sex stolar, biträden och elever. Modet förändrades och du var inte rädd för att ta till dig det nya. Permanentfirman Alvar Carlsson kom till staden, damerna fick krulliga huvuden och du blev en erkänt duktig lärare. ”Elsie Carlsson är ett föredöme”, skrevs det i tidningen när salongen bestått i tjugo år.

Dessutom åkte du till Hamburg på kurser och kom hem med nya kunskaper och speldosan från Reeperbahn som nu står i min bokhylla och ibland spelar en raspig melodi från då. Till Stockholm for du på utbildningar och kom gärna hem med fina kläder åt din dotter, kläder som de andra ungarna i skolan blev avundsjuka på för att det inte gick att handla något liknande i Norrland. De nöp henne i koftärmen och sa att det

var den finaste kofta de någonsin hade sett, och mammorna undrade på avslutningen vem flickan i den vackra, gula klänningen var, hon som viftade så ivrigt med handen och visste svaret på varje fråga.

”Den flickan är min”, svarade du.

Många var frisörhistorierna som jag senare skulle få höra. Hur kriget kom och hur du bytte en klippning för en kanna grädde, en permanent för en halv gris. Mamma minns hur hon satt på bussen med grädden under kappan och skämdes, men jag tyckte det var spännande och såg dig som krigshjälte. Upplivad av min beundran kunde du berätta om kvinnan med det rödlockiga håret som kom in och visade sig ha huvudet fullt med löss. Det var ut till apoteket och köpa sabadillättika och vira in huvudet i handdukar och komma tillbaka dagen efteråt med huvudet fullt av luslik och bli sanerad.

Du berättade det som om lössen var något som varit och aldrig mer skulle bli. Självtänkte jag på dem när lössen återerövrat sina positioner och gjort intrång på barnens dagis, så att jag själv fick stå med luskam och kamma dotterns hår. Ett bra hår, som du sa. Vilken tur.

Prästen talar om ditt liv. Han gör det ganska bra och jag tänker att du aldrig ville prata om döden, hua, men att du någon gång ändå fick oss att förstå att du ville ligga i Minneslunden hos Calle, han som blev min riktiga morfar och som du gifte dig med när mamma var sex år gammal. ”Vedhuggarn”, glad, hjälpsam och så rolig att du ofta kissade på dig av skratt när han drog sina egenhändigt skrivna visor och ackompanjerade på banjon. Tillsammans i Sollefteå levde ni två olika liv. Ett ordentligt, med arbete på dagarna och med rekorderligt kaffe i finrummet efter middagen, och ett festligare, när det åts och dracks och dansades ganska hejdlöst.

Du tyckte mer om Calle än du någonsin kunde uttrycka i

ord. Calle, som började som bromsare på SJ som liten pojke. Han sprang över vagnarna i kalla Norrlandsvintern med ett mål i livet: att skaffa sig ett arbete inomhus. Det fick han, blev kvar hos SJ, men fick pendla i veckorna till Gävle. Du levde livet själv och det med besked. Jag vet vad du sa, mormor: "Det är inte lätt för en kvinna att vara ensam."

Bröllopsfotot av dig och Calle visar en vacker kvinna med rosor i händerna och en man som tittar snett nedåt. Calle hade trettionio graders feber och influensa och fick gå hem och lägga sig direkt efter vigseln. Medan du, mormor, fortsatte att festa och dansa på ditt eget bröllop hela natten lång. Svärmor lär aldrig ha förlåtit dig och det går ju på sätt och vis att förstå.

Helt lätt hade Calle det inte med dig, det visste du innerst inne. Att han fick vara det stora och ibland tråkiga stödet som skötte bokföring, lagade ärtsoppa och skrev tackbrev och julkorten. Som undertecknades med Elsie med stort E och calle med litet c.

Men att du tog för dig var samtidigt befriande. "Man ska ha roligt innan man drar gräsmattan över sig", sa du och slängde kläderna i en skrynklig hög på stolen. Medan jag, ditt ordentliga barnbarn, storögt tittade på och upplevde det som en befrielse att få äta vid ett bord där det inte gjorde ett dugg om man spillde på duken.

För mamma var det mindre roligt att som barn ligga orolig hemma och vänta medan du var ute och roade dig. Ibland ringde hon och bad dig komma hem och du lovade med sludrig röst men kom inte ändå. Att springa efter män behövde du inte, för de sprang efter dig i stället.

"Vi var ute på ett ställe och det var ingen som dansade. Klart man kan dansa om man blir uppjuden, sa jag då, högt och ljudligt. Ja, den första som blev uppjuden, det var ju jag!"

MARIA ERNESTAM (född 1959?) är författare och bor i Stockholm. Hon har tidigare varit bosatt i Tyskland, där hon under elva år arbetade som korrespondent för *Veckans affärer* och andra media. 2005 utkom hennes kritikerrosade debutroman *Caipirinha med Döden*. Den följdes 2006 av *Busters öron*, som blev en ännu större framgång. Hennes senaste bok, *Alltid hos dig*, utkom 2008.